

1.

Het stuk Johannesevangelie dat we vandaag lezen is niet van Johannes. Het is een stuk tekst dat veel later is ontdekt, vierde of zelfs vijfde eeuw, en is toegevoegd aan dit evangelie. Sommige vroege edities van de christelijke versie van de bijbel, hebben het bij Lukas geplaatst, maar uiteindelijk is er algemene instemming dat dit verhaal qua tekst en structuur het best bij Johannes past. Het is niet van hem, maar het ademt de literaire en thematische sfeer van dit evangelie.

Hoofdstuk 7 en 8 spelen zich af in het heiligdom, de tempel van Jeruzalem, waar de spanningen tussen Jezus en het volk enerzijds en de farizeeën en Schriftgeleerden anderzijds hoog oplopen. De autoriteit van Jezus is aan de orde en de tempelelite zien de groeiende schare die Jezus volgt met lede ogen aan.

Midden in dit gebeuren wordt in latere tijd het verhaal van de overspelige vrouw geplaatst. Op zichzelf kun je je wel wat voorstellen bij de keuze voor deze plek. Ook nu nog zijn de morele en ethische kwesties die spelen in het persoonlijk leven van mensen een bron van discussie in veel religieuze en kerkelijk institutionele stromingen. Dus wanneer het gaat om discussiepunten tussen Jezus en de gezaghebbers ligt een discussie over 'overspel' of een vergelijkbaar thema voor de hand.

Maar daar zit meteen ook de valkuil, als zou dit verhaal alleen maar gaan over het persoonlijk seksueel leven van deze vrouw. In het hele Johannesevangelie is 'de vrouw' namelijk ook altijd de gestalte van het volk. In het geval van de vrouw bij de bron, het volk van Samaria, in ander verhalen het volk van Israël, gedeeltelijk of in haar geheel. Hier wordt 'de vrouw' opgevoerd als beeld van het ontrouwe Israël dat echtbreuk heeft gepleegd met de Thora en de god van de Thora.

Het thema 'echtbreuk' komen we veelvuldig tegen bij profeten, maar ook bij Paulus en in het boek Openbaring – geschreven overigens ook door de auteur van het Johannesevangelie. En het begrip 'echtbreuk' verschijnt hier altijd als een metafoor voor afgodendienst. Kennelijk is de 'echtbreuk'; van het volk Israël gaandeweg haar geschiedenis een voortdurend en terugkerend thema. Degene die verlaten of bedrogen wordt door het 'overspel' is dan de God van Israël, de God van het verbond.

2.

Misschien wel de meest gestelde vraag over dit stukje evangelie is de vraag naar wat Jezus in het zand (of in de aarde) heeft geschreven. Daar kunnen we nog honderd jaar naar gissen, maar een antwoord zal er niet komen. Daarom is het wellicht interessanter om een andere vraag te stellen: waarom schrijft Jezus in het zand?

*...al wie u verlaten zullen beschaamd worden;
mogen wie u ontwijken
in de aarde bijgeschreven worden,
want de ader van levend water
hebben ze verlaten, de Ene.*

*Genees mij, Ene, dan zal ik genezen,
red gij en ik zal gered zijn...*

Jeremia 17,13-14

Deze tekst van Jeremia kan ons wellicht verder helpen. De auteur van het verhaal over de overspelige vrouw citeert namelijk Jeremia. Ook hier gaat het om de betekenis van het heiligdom en mensen die de weg van de Thora verlaten, zij die 'overspel' plegen omdat ze de God van Israël hebben verlaten. Van al deze mensen, zo zegt Jeremia, zal de naam in aarde bijgeschreven worden. Zij zullen worden weggeveegd, weggeblazen, verdwijnen, opgaan in de sterfelijkheid. Daartegenover staat de rechtvaardigheid, zij die trouw blijven aan de Thora en leven in het voetspoor van God bevrijder. Hun namen staan als tien ware woorden in steen gehouwen en zullen niet vervagen, weggeveegd worden.

Die tegenstelling kennen we ook uit onze eigen levens. Er zijn dingen die blijvend zijn en er zijn zaken die komen en gaan. Wat wezenlijk is in ons leven komt in alle fases weer bovendrijven, het staat als een huis, in steen gehouwen, het zijn de elementen uit ons leven die te maken hebben met wie we zijn, wat we belangrijk vinden, waarop we ons

leven willen bouwen. Daarnaast is er van alles dat onderhevig is aan grillen, aan mode, aan bevestigingen, aan experiment. Maar ach, de wind steekt op en het blijkt in zand of aarde geschreven en verwaait in de wind.

Voor Jeremia is het vasthouden aan God in steen gehouwen en wie dat fundament loslaat houdt alleen nog maar zand en aarde over en zij zullen vervagen. Jezus roept in het verhaal van de overspelige dit beeld, deze tegenstelling op. Interessant is natuurlijk wel omwille van wie hij in het zand schrijft. Stel hij schrijft de naam van de vrouw in het zand, dan is haar leven in gevaar, staat zij in de beklagden bank. In het breder perspectief staat dan dus 'het volk' in de beklagdenbank, de vrouw is immers beeld van het overspelige volk dat met afgoden bezig is. Maar stel dat Jezus de Schriftgeleerden in de aarde schrijft, dan wisselt het perspectief volledig, dan staat de loyaliteit en thora-trouw van de tempelelite ter discussie.

Wat geschreven weten we niet, *dat* geschreven werd is helder en nu ook *waarom* geschreven werd. Feit is wel dat er tijdens en na het schrijven iets met beide partijen gebeurt. Het schrijven heeft dus hoe dan ook als effect gehad dat de 'zonden' van de vrouw helder werden, maar ook de 'zonden' van de Schriftgeleerden en farizeeën. En zonden moeten we hier dan niet opvatten in ons eigen, of kerkelijk denken van moraliteit of de zondigheid van de mens die tot niets goeds in staat is. Nee, het gaat om wat het woord zonde van oorsprong betekent, namelijk 'dat je je doel mist'. Zonde betekent letterlijk 'je doel missen'. Beide partijen missen hun doel, de vrouw (of het volk) door afgodendienst, de religieuze overheid door haar hierop vast te spijkeren, het in steen te houwen.

'Mis jij nooit je doel?' vraagt Jezus aan allen die om de vrouw heen staan. Dat is een vraag die wij onszelf misschien ook wel wat vaker mogen stellen, wanneer we klaar staan met ons oordeel, onze veroordeling, onze ongezouten mening over anderen. En wellicht is het ook een vraag die de tekstschrijver uit de vierde of vijfde eeuw voorlegt aan het Rabbinse Jodendom. Inmiddels zijn christendom en jodendom eigen wegen gegaan en groeien ze zichtbaar uit elkaar. Is dit dan niet een poging om het gesprek toch weer op gang te brengen? En past deze tekst dan daarom ook zo uitstekend in dit deel van het Johannesevangelie waarin het gaat om de autoriteit van Jezus en de discussie over hoe de Thora geïnterpreteerd moet worden.

Een Thora in steen gebeiteld wordt versteende religie, wordt niet ter discussie staande waarheid, wordt een moordwapen. Alleen het fundament, het uitgangspunt staat in steen geschreven: tien woorden, niet meer en niet minder, de rest is toepassing, uitleg, interpretatie. Geschreven in zand en aarde, omdat het telkens opnieuw, in elke situatie weer bekeken en besproken moet worden.

"Ga, en mis niet langer je doel!", zegt Jezus tegen de vrouw. Jezus erkent de zonde wel, maar ze wordt niet aangerekend. Zoals ook de God van Israël de kleinheid van het volk steeds weer benoemd en aan de kaak stelt, maar het niet aanrekent en niet overgaat tot vernietiging. *God genadig, ontfermend, lankmoedig en trouw, rijk aan liefde.*

3.

In eerste instantie lijkt de tekst niet zo te passen op de eerste zondag van de advent. Maar bij nader lezen legt de tekst tot wel degelijk een adventsthema op tafel: is ons verlangend uitzien naar een nieuwe geboorte ook een uitzien naar een leven waarin wij niet langer ons doel missen? Uiteindelijk weten we dat de geboorte van de Messias in onszelf en in ons eigen leven alleen kan geschieden wanneer wij ons richten op wat de messiaanse geboorte inhoud: het vertrouwen van de Messias en het gaan van de messiaanse weg.

Op veel momenten in ons leven missen we ons doel. Vaak weten we dat maar al te goed. Soms raken we het spoor bijster en zien we het pas wanneer anderen er ons op wijzen. Het bijbels verhaal zegt dat onze goddeloosheid niet in steen maar in aarde geschreven staat. Het zal weggevaagd worden wanneer wij ons open stellen voor iets nieuws, een andere weg, gefundeerd in wat werkelijk van waarde is. Dan zal het weefsel boven de afgrond niet scheuren en zijn wij in staat onze tekorten en ons lijden aan het leven samen te dragen.

Zeg amen - Dat het zo moge zijn.